

GIYOHVANDLIK VOSITALARI VA PSIXOTROP MODDALAR NOQONUNIY MUOMALASINING OLDINI OLISH SOHASIDAGI MILLIY QONUNCHILIK TAHLILI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

ANALYSIS OF NATIONAL LEGISLATION IN THE FIELD OF PREVENTING ILLICIT TRAFFICKING OF NARCOTIC DRUGS AND PSYCHOTROPIC SUBSTANCES AND ISSUES OF ITS IMPROVEMENT

*Kutbitdinov G'iyosiddin
Xusnidinovich*

*O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Narkotiklar
va o'qotar qurollarni nazorat qilish agentligi
mas'ul xodimi, mustaqil izlanuvchi*

Kutbitdinov Gyosiddin Xusnidinovich

*Administration of the President of the
Republic of Uzbekistan Narcotics and
Firearms Control under responsible officer
of the agency, independent researcher.*

Annotatsiya. Ushbu maqolada so'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarni muomalasi hamda ularning noqonuniy muomalasiga qarshi kurashish sohalarida amalga oshirilayotgan normativ-huquqiy choralar, "Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar to'g'risida"gi qonun normalarini bugungi zamon talablari va global tahdidlarga moslashtirish masalalari tahlil qilingan. Qonuning yangi tahriri loyihasida aks ettirilishi zarur deb topilgan normalarga to'xtalib, hozirgi kunda keng qo'llanilayotgan ayrim tushunchalarga ta'riflar keltirilgan.

Kalit so'zlar: giyohvandlik vositalari, psixotrop moddalar, prekursorlar, narkotiklar, narkovaziyat, narkojinoyat, g'ayriqonuniy narkolaboratoriya, giyohvandlik, qarshi kurashish, noqonuniy muomala, davlat nazorati.

Abstract: This article analyzes the regulatory and legal measures implemented in recent years in the Republic of Uzbekistan regarding the circulation of narcotic drugs and psychotropic substances, as well as the efforts to combat their illicit trafficking. It examines the challenges of adapting the norms of the Law "On Narcotic Drugs and Psychotropic Substances" to modern requirements and global threats. The author focuses on the provisions deemed essential for inclusion in the draft of the new edition of the Law and provides definitions for certain concepts that are widely used today.

Keywords: narcotic drugs, psychotropic substances, precursors, drugs, drug situation, drug-related crime, illicit drug laboratory, drug addiction, countering, illicit trafficking, state control.

Bugungi kunda globallashuv va raqamli texnologiyalarning jadal sur'atlarda rivojlanib borayotgani transmilliy jinoyatchilikning eng xavfli turlaridan biri – giyohvandlik vositalarining noqonuniy aylanmasi shakllarini tubdan o'zgartirib yubordi. An'anaviy narkotiklar o'rnini turli usullarda tayyorlanayotgan sintetik moddalar egallamoqda, ularning savdosi esa Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali faol ravishda amalga oshirilgani nafaqat O'zbekiston, balki butun jahon hamjamiyati oldiga ushbu yo'nalishdagi mavjud huquqiy mexanizmlarni qayta ko'rib chiqish vazifasini qo'yimoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek, "... shiddat bilan o'zgarayotgan dunyoda giyohvandlik xavfi aholi genofondi uchun eng katta tahdidga aylanib bormoqda. Afsuski, bugungi globallashuv davrida bunday xavf-xatar O'zbekistonni ham chetlab o'tmayapti. Bu yil 14 mingdan ziyod giyohvandlik jinoyati qayd qilingan. Ularning 3 mingga yaqinini yoshlar sodir etgani barchamizni jiddiy o'ylantirishi kerak. Narkotik savdolari transchegaraviy va virtual xarakterga ega bo'lib bormoqda. Bu esa jinoyatlarni aniqlashda yangi usullarni qo'llashni, zamonaviy bilim va ko'nikmalarni puxta egallashni talab qilmoqda"[1].

So'nggi yillarda ushbu illatga qarshi kurashishning tashkiliy, institutsional va huquqiy asoslarini zamon talablari asosida tubdan takomillashtirish yo'nalishida izchil islohotlar amalga oshirilmoqda.

Xususan, respublikamizda giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarning noqonuniy aylanmasining barvaqt oldini olish, aholida ularni iste'mol qilishga qarshi "immunitet"ni shakllantirish orqali genofondimizga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillarni bartaraf etish, giyohvandlikka chalangan bemorlarni jahon tajribasidan kelib chiqib, tibbiy-davolanish tizimini tashkil etish sohadagi davlat siyosatining istiqbolli yo'nalishlarini belgilash maqsadida 2024-yil 6-mayda Davlat rahbarining "O'zbekiston Respublikasida giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarning noqonuniy aylanmasiga chek qo'yish orqali ularning aholi

salomatligi va mamlakatimiz genofondiga salbiy ta'sirini bartaraf etish strategik chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni [2] qabul qilindi.

Ushbu farmon bilan 6 ta maqsad, 48 ta ustuvor yo'nalish va 272 ta chora-tadbirni o'zida jamlagan O'zbekiston Respublikasida giyohvandlik va narkojinoyatlarga qarshi kurashish bo'yicha 2024-2028-yillarga mo'ljallangan milliy strategiya tasdiqlandi. Milliy strategiyani ishlab chiqishda ilg'or xorijiy tajribalar, 50 nafardan ortiq xalqaro, shu jumladan BMT ekspertlari, respublika mutasaddi vazirlikva idoralarining 100 dan ortiq xodimlari ishtirok etdi.

Har yili milliy strategiyada belgilangan chora-tadbirlarni samarali amalga oshirish bo'yicha aniq mexanizmlarni nazarda tutuvchi milliy dastur tasdiqlanishi hamda ijrosi qat'iy nazoratga olinishi belgilandi.

O'z navbatida, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 15-noyabrdagi 759-son qarori bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasida giyohvandlik va narkojinoyatlarga qarshi kurashish bo'yicha milliy strategiyani amalga oshirish yuzasidan 2024-2025-yillarga mo'ljallangan milliy dastur ijrosini ta'minlash choralari ko'rildi.

Bundan tashqari, Davlat rahbari 2025-yil 3-noyabr kuni millat genofondini giyohvandlikdan himoya qilish, kiberjinoyatlarga qarshi samarali kurashish hamda prokuror nazoratini raqamlashtirish yuzasidan takliflar taqdimoti bilan tanishuv jarayonida so'nggi yillarda narkojinoyatchilik butun insoniyat uchun yangi global xavf-xatarga aylanayotgani, dunyoda 400 milliondan ortiq odam bu illatga duchor bo'lgani, uning oqibatida yiliga 300 mingga yaqin odam vafot etayotgani, 2025-yil boshidan 11 mingdan ziyod narkojinoyat aniqlanib, 2,5 tonnaga yaqin giyohvandlik moddalari ushlab qolingani, bunday jinoyatlarning shakl va turlari yildan yilga ko'payib, qamrovi ortib borayotgani narkojinoyat va giyohvandlikka qarshi kurashishni kompleks ravishda tashkil qilish kechiktirib bo'lmaydigan vazifa ekanini ko'rsatayotganini, milliy qonunchiligimizga mana shunday xavf-xatarlarning oldini

olish, ularga qarshi ayovsiz kurashish, bunday illatni tag-tomiri bilan yo'qotishga qaratilgan normalarni kiritish vaqti kelganini alohida qayd etib o'tdilar [3].

Shundan so'ng, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 3-noyabrdagi "Aholi salomatligi va millat genofondini giyohvandlik va narkojinoyatlardan samarali himoya qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar to'g'risida"gi farmoni qabul qilindi hamda ushbu farmon bilan 52 ta ustuvor yo'nalish va 120 ta chora-tadbirdan iborat Giyohvandlik va narkojinoyatlarning barvaqt oldini olish hamda ularga qarshi kurashish bo'yicha 2025-2026-yillarga mo'ljallangan kompleks amaliy harakatlar milliy dasturi tasdiqlandi [4].

Mazkur farmon tahlili belgilangan maqsadlarni amalga oshirishning 3 ta asosiy yo'nalishini ko'rsatmoqda: 1) jinoiy-huquqiy choralar va normativ mexanizmlarni kuchaytirish; 2) manzilli tezkor-profilaktik choralarni amalga oshirish; 3) kompleks tashkiliy-tarbiyaviy tadbirlarni o'tkazish.

Farmonda belgilangan jinoiy-huquqiy choralar va normativ mexanizmlarni kuchaytirish yo'nalishi doirasida "O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga giyohvandlik vositalari, psixotrop moddalar yoki ularning analoglarining va kuchli ta'sir qiluvchi moddalarning qonunga xilof muomalasi uchun javobgarlikni takomillashtirishga qaratilgan qo'shimcha va o'zgar-tirishlar kiritish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonuni loyihasi ishlab chiqildi va ayni paytda O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasida ko'rib chiqilmoqda.

Ushbu qonun loyihasida Jinoyat kodeksidagi giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalar, kuchli ta'sir qiluvchi yoki zaharli moddalar bilan qonunga xilof ravishda muomala qilishdan iborat jinoyatlar aholi salomatligi va genofondiga qarshi jinoyatlar sifatida alohida bobga birlashtirilmoqda. Shuningdek, Jinoyat kodeksidagi mazkur bobda narkotiklarning noqonuniy muomalasiga hokimiyat (mansab) vakolatlarini suiiste'mol qilish yo'li bilan homiylik (rahnamolik) qilish hamda g'ayriqonuniy narkolaboratoriya tashkil

yetish va uning faoliyat yuritishini ta'minlash kabi qilmishlar uchun jinoiy javobgarlikni nazarda tutuvchi yangi normalar belgilanmoqda. Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksga esa giyohvandlik vositalari, psixotrop yoki kuchli ta'sir qiluvchi moddalarni jamoat joylarida iste'mol qilganlik uchun javobgarlik belgilash nazarda tutilyapti. Bundan tashqari, bu turdagi jinoyatlar qayta sodir yetilishining oldini olish maqsadida jinoiy javobgarlik choralari kuchaytirilmoqda [5].

Yuqorida keltirib o'tilgan normativ-huquqiy mexanizmlarni kuchaytirish (takomillashtirish) bilan bog'liq choralar albatta ushbu yo'nalishda belgilangan davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari izchillik bilan amalga oshirilayotganidan dalolat beradi.

Ma'lumki, bundan 26 yil muqaddam, ya'ni 1999-yil 19-avgustda O'zbekiston Respublikasining "Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar to'g'risida"gi qonuni [6] qabul qilingan edi.

Mazkur Qonun giyohvandlik vositalari, psixotrop moddalar va prekursorlarning muomalada bo'lishiga oid ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi, ularning qonunga xilof ravishda muomalada bo'lishiga monelik qilish, fuqarolar sog'lig'ini saqlash hamda davlat xavfsizligini ta'minlashni maqsad qilgan asosiy qonunlardan biri hisoblanadi.

Bugungi globallashtirish davrida giyohvandlik va narkojinoyatlarga qarshi kurashish nafaqat milliy darajada, balki xalqaro darajada dolzarb bo'lib borayotgan bir vaqtda ushbu Qonunni ham zamon talablariga moslashtirish ehtiyoji yuzaga keldi.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 6-maydagi PF-73-son farmoni bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasida giyohvandlik va narkojinoyatlarga qarshi kurashish bo'yicha 2024-2028-yillarga mo'ljallangan milliy strategiyaning 11-bandida va 2025-yil 3-noyabrdagi PF-207-son farmonining 3-bandida ushbu qonunning yangi tahrirdagi loyihasini ishlab chiqish vazifasi belgilab berilgan.

Fikrimizcha, ilg'or xorijiy tajriba hamda huquqni qo'llash amaliyoti tahlilidan kelib chiqqan holda

xulosa qiladigan bo'lsa, ushbu Qonunda quyidagi yo'nalishlardagi muhim normalar va yangi mexanizmlar nazarda tutilmagan:

- giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar qonuniy muomalasi, shuningdek, ularning noqonuniy muomalasiga qarshi kurashish sohalaridagi asosiy prinsiplar hamda davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari;
- yangi turdagi giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalariga, ularning Internet orqali tarqalishiga, g'ayriqonuniy narkolaboratoriyalar faoliyatiga qarshi kurashishga qaratilgan kompleks huquqiy mexanizmlar;
- giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarning qonuniy muomalasi, giyohvandlik va narkojinoyatlarga qarshi kurashish faoliyatini bevosita amalga oshiruvchi va unda ishtirok etuvchi davlat organlari va muassasalari tizimi, ularning vakolatlari va majburiyatlari;
- respublikada noqonuniy muomalasi ortayotgan kuchli ta'sir qiluvchi moddalar muomalasi va unga qarshi kurashish mexanizmlari;
- giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar muomalasi ustidan davlat nazorati mexanizmlari, shu jumladan giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar muomalasidagi barcha jarayonlarni elektron nazorati qilish tartiblari;
- giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar qonuniy muomalasi, giyohvandlik va narkojinoyatlarga qarshi kurashish sohalarida qo'llanilayotgan asosiy tushunchalarning mazmun-mohiyati.

Masalan, bugungi kunda jamiyatda "narkotiklar", "narkojinoyat", "narkovaziyat", "g'ayriqonuniy narkolaboratoriya", "giyohvandlik va narkojinoyatlarga qarshi kurashish" kabi tushunchalar faol ravishda qo'llanilmoqda.

Biroq, ushbu tushunchalarning mazmun-mohiyati na "Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar to'g'risida"gi qonunda, na boshqa qonunchilik hujjatlarida yoritilgan.

Yana bir holat, hozirgi kunda an'anaviy giyohvandlik vositalari o'rnini sintetik narkotiklar egallayotgani, ushbu narkotiklar g'ayriqonuniy narkolaboratoriyalarda tayyorlanayotgani, asosiy xomashyo sifatida prekursorlardan foydalanilayotgani prekursorlar muomalasi ustidan ishonchli davlat nazorati o'rnatishni taqozo etmoqda.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, "Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar to'g'risida"gi qonunning yangi tahririni ishlab chiqishda yuqorida keltirilgan masalalarni e'tiborga olish hamda amaliyotda keng qo'llanilayotgan ayrim tushunchalarga ta'rif berishni maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz. Quyida ana shunday tushunchalarning ayrimlariga biz tomondan berilgan ta'riflarni keltiramiz:

1) **narkojinoyat** – O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksida nazarda tutilgan giyohvandlik vositalari, psixotrop moddalar yoki ularning analoglari, kuchli ta'sir qiluvchi moddalar va prekursorlarning noqonuniy muomalasi bilan bog'liq ijtimoiy xavfli qilmish;

2) **narkojinoyatlarga qarshi kurashish** – narkojinoyatlarning oldini olish, ularni aniqlash, ularga barham berish va ularni fosh etishga qaratilgan harakat yoki faoliyat;

3) **narkovaziyat** – muayyan hududda va ma'lum vaqt oralig'ida giyohvandlikning tarqalganligini, shuningdek, narkojinoyatlar bilan bog'liq ko'rsatkichlarni (soni, tuzilishi, darajasi, tendensiyalari, omillari) ifodalovchi holatlar yig'indisi;

4) **giyohvandlik vositalari, psixotrop moddalar yoki ularning analoglari, kuchli ta'sir qiluvchi moddalar va prekursorlarning noqonuniy muomalasi** – O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi bilan giyohvandlik vositalari, psixotrop moddalar yoki ularning analoglari, kuchli ta'sir qiluvchi moddalar va prekursorlar uchun belgilangan tartiblar yoki taqiqlarni buzish bilan bog'liq harakat yoki faoliyat.

Foydalanilgan manbalar / References

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasi, 2025-yil 26-dekabr. <https://president.uz/uz/lists/view/8834>.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 6-maydagi "O'zbekiston Respublikasida giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarning noqonuniy aylanmasiga chek qo'yish orqali ularning aholi salomatligi va mamlakatimiz genofondiga salbiy ta'sirini bartaraf etish strategik chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-73-son farmoni. <https://lex.uz/docs/6912475>.
3. Davlat rahbarining 2025-yil 3 noyabr kuni millat genofondini giyohvandlikdan himoya qilish, kiberjinoyatlarga qarshi samarali kurashish hamda prokuror nazoratini raqamlashtirish yuzasidan takliflar taqdimoti bilan tanishuv jarayonidan. <https://president.uz/uz/lists/view/8617>.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 3-noyabrdagi "Aholi salomatligi va millat genofondini giyohvandlik va narkojinoyatlardan samarali himoya qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-207-son farmoni. <https://lex.uz/docs/7818774>.
5. Inson huquq va manfaatlarini ta'minlash – asosiy maqsad. <https://parliament.gov.uz/news/inson-huquq-va-manfaatlarini-taminlash-asosiy-maqsad>.
6. O'zbekiston Respublikasining 1999-yil 19-avgustdagi "Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar to'g'risida"gi Qonuni. <https://lex.uz/ru/docs/86044>.